P É C E L H O N I S M E R T E T Ő

L E Í R Á S A .

Benyujtotta
a Polgáriiskolai Tanárképző Főiskola föld-
rajz szakvizsgálatára

Mikola Anna

Az irodalmi adatokat pongalmasan öme-
gyűjtötte, el is mérete, de dolgozata nem
egyéb mint egyszerű közlés és kérés minden ha-
dományos elmélyedés nélkül. A geografiai
vonatkozások teljesen hátsérte pontuak.
A honismerhetésre vonatkozó irodalmat
nem ismeri. Jó.

Szeged, 1935. május 20.

Lisztkeit
r. o. t.

F E L H A S Z N Á L T F O R R Á S O K É S

S I G Á D K Ö N Y V E K .

Dr Karl János : A honismertetésről.

Dr Bory István : Pécel nagyközség monografiája.

Ürmössyné Nagy Julia : Ödöllő emberföldrajzi leírása, a Föld és Ember c. folyóirat VII. évf.-ban.

Dr Borovszky Samu : Pest Pilis Solt Kiskun vármegye.

Galgóczy Károly : Pécel község leirása. / Régi és ujkori ismertetése. /

Galgóczy Károly : Pest Pilis Solt Kiskun vm. monografiája.

Vályi András : Magyarországnak leirása.

Prinz Gyula : Magyarország földrajza. / A magyar föld és életjelenségek okmyomozó

leírása. /

Szandovics Rudolf : A Rákosvidéke flórájának főbb jellemvonásai. / Földrajzi Közlemények 1914. /

Községi anyakönyvek.

Megfigyelések, kérdezősködések.

A katholikus egyházközség " Historia domus "-a.

M E L L É K L E T E K .

Térkép : 2 darab,

Fénykép : 4 darab,

Területábrázolás : 1 darab,

Statisztikai táblázat : 5 darab,

Grafikus ábrázolás : 2 darab.

V Á Z L A T.

I. Pécel leiró földrajza.

Helyzete, felvése, határa, vizszintes- és függőleges tagosultsága, géológiai viszonya éghajlata, növény- és állatvilága.

II. Pécel történelme.

Őskor és ókor. Történelmi kor. A község nevének eredete. Középkori történelme. A török hódoltság kora. Birtokosai / főképen a Rádayak szereplése / Pécel kapcsolata az irodalommal. / Szemere /. Péceli nevezetes emberek. Pécel rövid története, a magyar - szabadságharc, a világháboru, és az ezeket követő idők alatt.

III. Pécel kulturális és gazdasági élete.

A./ Kulturális élet. Népesség, nyelv, val-

lás, népszokások, iskolák, intézmények, egyesületek.

B./ Gazdasági élet. Közigazgatás, községi élet, Közegészségügy, mezőgazdaság, birtokviszonyok, ipar és kereskedelem, / vasut, pósta /.

I. PÉCEL LEÍRÓ FÖLDRAJZA.

/ Helyzet, fekvés, határ, vizszintes és függőleges tagosultság, éghajlat, növény- és állatvilág/

Pécel község Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. É.-i felében fekszik, a gödöllői közigazgatási járásban. Földrajzi helyzetének pontosabb meghatározása: az északi szélesség 47° 29'25" és a keleti hosszuság 19° 20' 50"-e közt terül el. Budapesttől való távolsága 32 km.

A Nógrádi medencét Triász kori alacsony hátság határolja. Ezzel kezdődik a Cserhát. Pest vm. északi negyedét, a Cserhát hegységet délről övező magaslatok ágazzák be. Magasságuk a váci Naszál kivételével a 200-300 m.-t ritkán éri el. Az Alföld felé fokozatosan ellapulnak. Pécel az u.n. Maglódi dombhát egyik harántvölgyében, délről,

keletről, északról, dombok karélyába zárva helyezkedik el, csak nyugat felé tekint lapályra. Területe 7581 kat. hold és 758 négyszögöl.

Északról a Várhegy, északkeletről a Királytelep és a Hársas, keletről az Emberölő, Pusztalocsod, Turborek, délkeletről a Kutvölgy, délről a Paphegy, Papirtás, Kopaszhegy, délnyugatról a Bartushegydülő, nyugatról a Topolyos, északnyugatról a Kelődülő határolja. Szomszédos községei: Isaszeg, Maglód, Rákoscsaba, Nagytarcsa.

Pécel mai területe a déli dombon végighuzódó Maglódi utból fejlődött. Először dél-északi, majd kelet-nyugati irányban épült ki. A mult század második felében történt kialakulása térképen ábrázolva nyomtatott nagy T betüre emlékeztet. A T betü alsó szára déli irányba mutat. Ma már ez a forma veszitett a jellegéből a háboru utáni épitkezések miatt. A vasutvonal északi felén kiépült

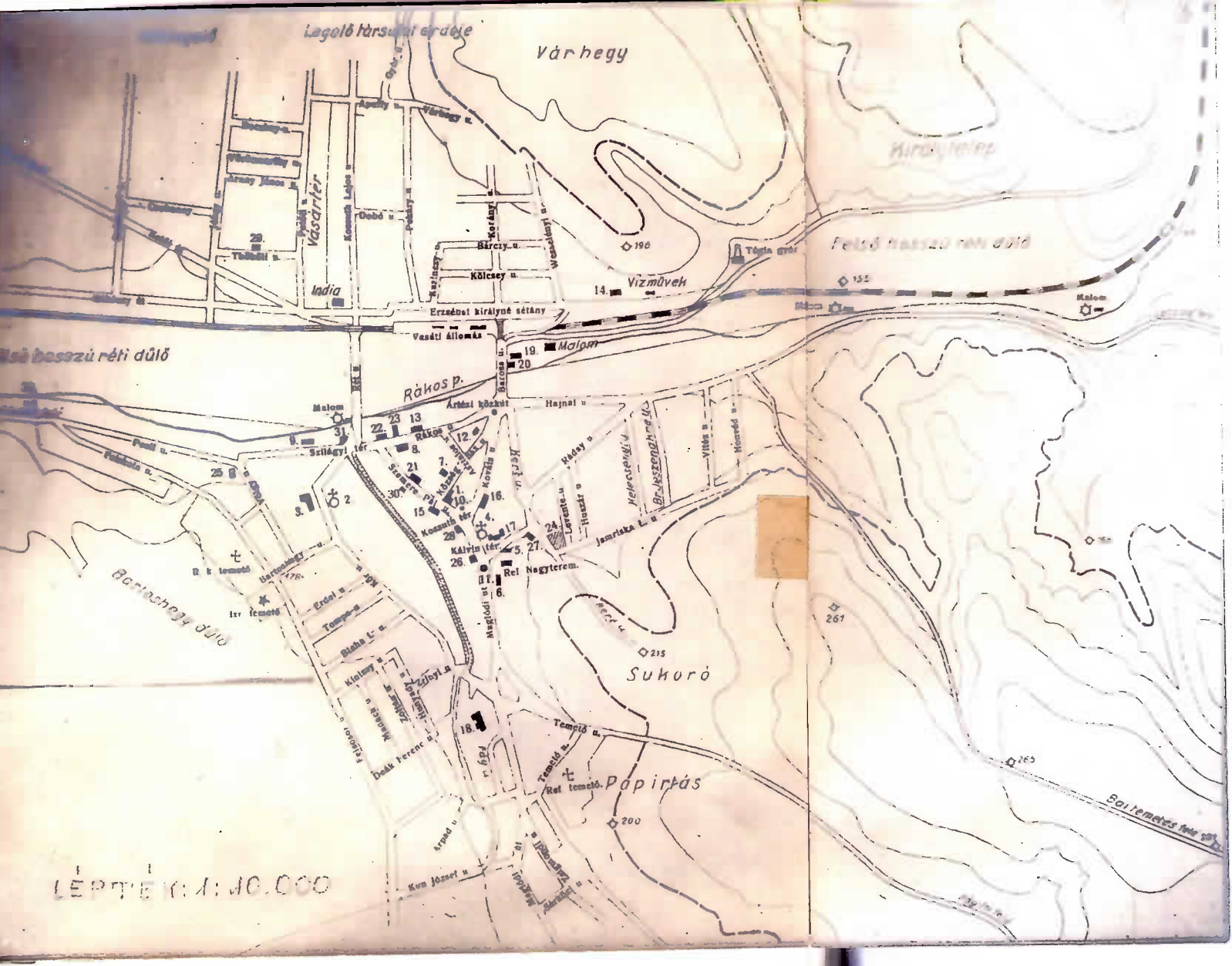
Várhegy
Vásártér
India
Vízművek
Malom
Rákos p.
Sukoró
Papirtás
Bartoshegy dűlő
Erzsébet királyné sétány
Vasúti állomás
Szilágyi tér
Kálvin tér
Ref Nagyterem.
Ref temető
Temető u.
Kun József u.
Bartemetés felé
LÉPTÉK: 1:10.000

T á j é k o z t a t ó .

1. Községháza
2. R. kath. templom
3. R. kath. iskola
4. Ref. templom
5. Ref. paplak
6. Ref. iskola
7. Ág. ev. templom és paplak
8. Izr. imaház
9. Ovoda
10. Kossuth szobor
11. Hősök szobra
12. Községi és pálya orvos
13. Orvos, fogorvos
14. Községi állatorvos
15. Gyógyszertár
16. Szent Erzsébet Gyermekotthon
17. Kelecsényi kastély
18. Fáy kastély
19. Uszoda
20. Kultur mozgó
21. Hitelszövetkezet
22. Takarékpénztár
23. Ipartestület
24. Sportpálya
25. M. kir. pósta és távirdahivatal
26. M. kir. csendőrség
27. Lövölde
28. Szülésznő

29. Szülésznő
30. Biztósitó társ. képviselet
31. Szülésznő
32. Közvágóhid..

---

villatelep " India " csak pár évtizede keletkezett valamint a " Vásártér " és a " Kelődülő " is.

Pécel tanyarendszere nagyobbára elmosódó. Tanyái, pusztái igen közel fekszenek a faluhoz s így nem élnek önmagában külön tanyai, illetve pusztai életet.

A községet a kelet-nyugati irányban haladó Rákospatak szeli ketté. Körülötte a dombsor szelid halmok láncolata. A község legmagasabb pontja a délkeleten emelkedő Baitemetés, 301 m. a tenger szine felett. E névre vonatkozólag azt beszéli a nép, hogy egy ilyen nevü török urat temettek ott el. Mondottuk, hogy Pécel a Maglódi dombok egy völgyében fekszik, ez pedig a Cserhát magaslatai közé tartozik. Részletesebben tárgyalva e kérdést meg kell jegyeznünk, hogy a Mátra 1010 m.-ig emelkedő, több, mint 30 km. hosszu denudatióe gerincet alkot. Közte és a Börzsöny-Pilis között

P é c e l k ö r n y é k e .

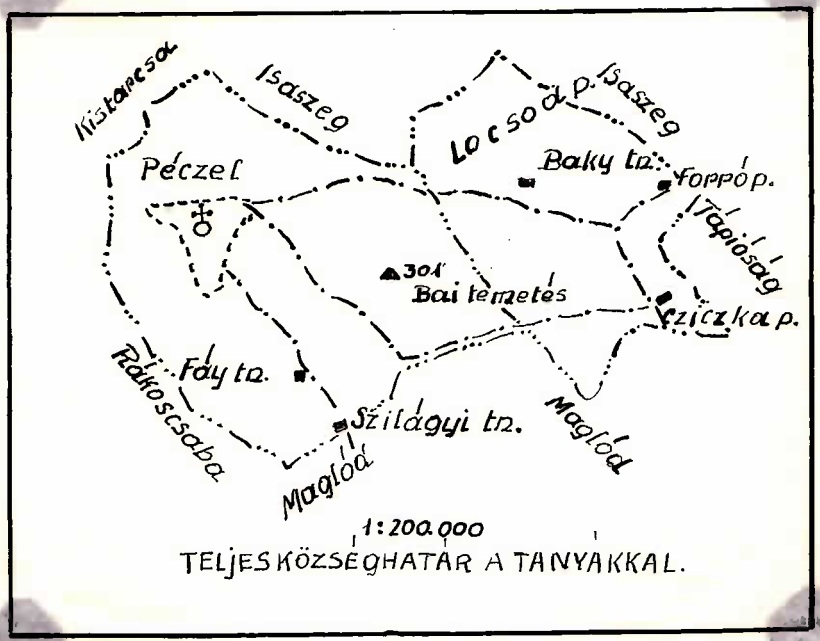

alacsonyabb, de igen változatos felépitésü hegycsoport van a Cserhát. Szemben a szomszédos Börzsöny és Mátrával a Cserháton sokkal jelentéktelenebb volt a vulkánok müködése. Legmagasabb hegye is, a Naszál / 652 / mészkőrög. A paleogén alap táblasága is tájalkotó tényezőként van jelen, bár sürün ütnek át rajta a vulkánok. Utóbbiak jelentéktelensége miatt a neogén táblák térfoglalása tetemes. A Cserhát igy egészében mészkőrögök és vulkánokkal tarkitott táblás dombság. Hozzája támaszkodik a hasonló Gödöllői-dombság, mely félszigetként nyulik be az Alföldre. E területen szaggatott csoportokban jelentékeny kongéria, majd lősztengeri lerakódásu kőrétegek vannak. Nagy sziklatömegek igazolják, hogy e vidékről a tengernek s az utána következett folyamoknak igen zajos lefolyásuk s a kőrétegeknek sok helyen zajos lerakódásuk volt. A vizömlés ereje a magyar kis

síkságnak a nagy síkságba Vácnál nyiló kapujától a Tisza vonala felé ment. A mészdombok tetején óriási kavics- hömpölyök rakódtak le és pedig zürzavarosan, a súlypont szerinti elhelyezkedés figyelembe vétele nélkül. Kerepes és Gödöllő nyugati lejtőjén kevésbbé zavaros a lerakódás, Gödöllő és Pécel táján zátonyképződések is észlelhetők.

A Váctól Ceglédbercelig terjedő pécel-ecsermaglódi dombhát a Magyalföldnek a Miocén korban történt besüllyedésekor fennmaradt röghegység. Pécel tájékán Pliocén kori rétegek tárhatók fel, ezeknek legmélyebb vonala kékagyag réteg csoport ez aránylag mélyen van. Az agyagra váltakozva 50-100 cm. vastagságu agyag-homok és homokkő réteg rakódott. A felső váltakozó rétegsorból táplálkoznak Pécel artézi kutjai. A legalsó, kékagyagos komplexum vizet nem tartalmaz. A dombok fel-

szinén helyenként aranysárga homok van , mint a Kopaszhegy déli és a Sukoró délkeleti lejtőjén. Másutt, főleg mély vizmosásokban vörös, diluviális agyagos rétegek feküsznek. Nyugat felé a Pleisztocén rétegcsoport alatt kavicsot tártak fel. A Sukoró vállán pedig szabadon heverő travertinó, azaz édesvizi mészkőtömbök találhatók. Az egész dombság gerincét alkotó pontusi réteg csoport csak mélyfurásokkal mutatható ki, egyedül csak Aszód tájékán emelkedik felszinre. Az említett Triászkori hátságot kiesstaszerüen veszi körül a felső Oligocént, alatta előbukkan az alsó Oligocénkori réteg. Ezeknek folytatásában eruptivus kőzetek következnek , mégpedig andeziterupciók. Ezek fedik a geológiai ujkor elejéről származó rétegeket. Maga a község Pleisztocén kori homokterületen fekszik, talajtipusa agyagos homok. A felszini talajszelvény " barna erdei talaj "

jellegü, itt-ott átmenetet mutat a " mezőségi talajhoz ". Legáltalánosabb talaj tehát a község területén az elhomokosodott lösz.A Rákospatak mentén kis terjedelmü, mocsaras, helyenkint tőzeges területek húzódnak.

A vizválasztó dombsor a Rákospataktól keletre észak-nyugat dél-kelet irányu lévén, a Rákos Ny. felé, a Dunába ömlik. Folyóvize nincs a községnek csak az említett patakja. Ez kelet-nyugat irányban szeli ketté a falut. Üdülő és Szada határán a régi szőlő területek összesögeléséné lévő két holdas községi véderdőben ered. Mivel ez a tölgyes,- mely most akáccal tarkitott,- 200 évvel ezelőtt méheskertül szolgált, azért a Rákos forrásait Pazsaki-méhes forrásoknak nevezik. Vályi András 1796-ban még ugrókutaknak nevezi a forrásokat. Ugyanis, a helybeli idősebb emberek szerint a források 40-50 évvel ezelőtt is sokkal bő-

'vebb vizűek voltak és 30-40 cm. magasra szökött fel vizük. Ezek a források látták el a Kálvária alatti vízgyűjtő medencét. Jelenleg a főforrás vízbőssége 1 ng. alatt 3 liter. A Rákos mellékága az Ur rétjén ered, a mai Szélők alja dülőben, a szadai határban s a főággal a belterületen egyesül. Ennek kevés a víznennyisége. A harmadik ág a " fiók "-Rákos, a Halomdülőben ered s az alsó ténál éri el a Rákost. A Rákospatak átlagos szélessége 2-3 m. néhol 4 m. is, mélysége 15-20 cm. helyenkint 1/2-1 méter. Budapest fülött önlik a Dunába. Nem bővizü patak, de egészen nem szárad ki. Csapadékos években vészadelmes áradásai a kertmivelőknek sok kárt okoztak. Egyik mestersége elágazása táplálja a városligeti tavat.

Természetes forrás sok fakad a réteken. Ezeken kivül körülbelül 20 ártézi furás van a község belterületén. Vizüket többnyire meglévő kutaknába

mélyitették le. A források vize kristálytiszta és kitünő ivóvíz, körülbelül 14°C hőmérséklettel.

Pécel éghajlata általában a Duna-Tisza közének éghajlati viszonyait mutatja. Az évi hőmérséklet meglehetős szélsőséges, kontinentális. Nagyon hideg télre nagyon forró nyár következik. A fagyos napok száma évenkint átlag 73. Ezeknek az egyes hónapokra való eloszlása azonban igen szabálytalan. Előfordult májusi, sőt juniusi fagy is. A levegő páratartalma legnagyobb januárban, legkisebb juliusban és augusztusban. 1928-ból való meteorológiai intézeti adatok: középhőmérséklet: 11° C., hóeséses nap:23, jégesővel:3, zivataros napok száma: 29, viharos napok száma: 17, közepes légnyomás: 750 mm. A tavasz változékony és nyirkosabb, mint az ősz. A nyár zivatarokkal kezdődik s később megy át a nagy melegbe. / Nyári maximum: 30-32° C, téli

minimum: 15-20° C./ Növény- és állatvilága a talaj és éghajlati viszonyoknak, valamint a vízszintes és függőleges tagosultságnak megfelelően alakul. Az uralkodó szelek iránya nyugat-keleti Az egyes fasorok fái is csaknem kivétel nélkül észrevehetően keleti irányba hajolnak. Minthogy a község átmeneti területen fekszik, az Alföld peremén, a dombos vidék kapujában, ennélfogva itt mind az alföldi, mind a dombvidéki flóra és fauna képviselőit megtaláljuk. A különböző összetételü talajfajtáknak megfelelően a növényzet is olyképen tagozódik, hogy külön kiemelhetők a dombtető, a napsütéses kavicsdombok, a domboldalak barnább talajának növényei, a mélyebben fekvő rétek, patakparti nedves kaszálók, és a homokmezők növényzete. A magasabb dombokon már részben hegyvidéki növényzettel találkozunk.

A növényzet a hóolvadás után nyomban fejlő-

désnek indul, s élete körülbelül november első fe
lében befejeződik. A flóra hü képét nyerjük, ha a
talajviszonyok alapján eléggé élesen elkülönitett
flóracsoportok szerint tekintjük át. Szólunk a
fátlan és a fás területekről. A fátlan terüle-
teknek megkülönböztetjük: 1. pusztai, száraz te-
rületi növényzetét, jellemző fejek pl. Gagea, le
rostium, Stellaria larex, Hordeum, Taraxacum,
Crepis, Iris, Trifolium, Euforbia, Stipa, Cytisus
Colchicum félék. 2. kavicsos dombok növényeit:
Euphorbia, Seronica, Cerastium, Ranunculus, Xe-
ranthemum félék. 3. legelők növényeit: Anthoxan-
thum, Cerastium Potentilla, Lappula, Centaurea
félék. 4. nedves területek, kaszálók, rétek nö-
vényzetét: Suzula, Anemone, Saxifraga, Poa, Ca-
rex, Ranunculus, Lotus, Alopecurus, Festuca,
Lychnis, Medicago, Thymus, Chrysanthemum, Arte-
misia félék. 5. nedves, mocsaras rétek növényeit